

het zijn eigen wezen. Hadden de opzieners der gemeenten te allen tijde hun geestelijk gezag gehandhaafd door getuigen en lijden, in plaats van door getuigen en te doen lijden, dan zou de Kerk zekerlijk langduriger en zwaarder strijd hebben te voeren gehad; dan zouden de grooten der aarde in kleiner getal zich bij haar hebben aangesloten; maar dan zou de Kerk van Christus, omdat haar eigenlijk wezen niet door tallooze misdrijven onkenbaar zou zijn geworden, thans invloedrijker zijn geweest. De eenheid is niet, zooals ook Vinet 1) beweert, het resultaat van de discussie, maar, al mag de vrije discussie nooit worden belemmerd, van de gehoorzaamheid aan het levende Woord Gods. Gehoorzaamheid nu, die op uitwendigen dwang berust, kan nooit leiden tot het stichten van een gebouw in het binnenste des harten, 't geen toch door den Heer der gemeente, als Hij van eenheid spreekt, bedoeld wordt. Eenheid is voorzeker begeerlijk, mits in de waarheid. Eenheid in den leugen is corruptio optimi, dus pessima. Die nu ter wille van iets anders dan de waarheid — b. v. uit vrees voor vervolging of achteruitzetting — de waarheid aanhangt, stelt iets hooger dan haar. Maar dat iets kan niets anders zijn dan de leugen.

Voor de Kerk schijnt het aan banden leggen der godsdienstvrijheid gewenscht, omdat daardoor rust ontstaat. Maar die rust is slechts eene schijnrust. De natuurlijke mensch kan niet rustig blijven tegenover een Christendom, dat zich in waarheid niet anders verbreiden kan, dan door gewillig het kruis op zich te nemen; dat zelfverloochening predikt, en de menschen, allereerst zijn belijders, onophoudelijk van zonde en ongerechtigheid overtuigt. Eén van tweeën: of dat Christendom prikkelt de consciëntien niet meer, maar dan is het zelf zouteloos geworden en ter wegwerping veroordeeld; of het doet dat wel, maar dan is de wereld gerechtigd, zal zij zich ten minste steeds gedrongen gevoelen, de echtheid ervan te beproeven. Daarom kunnen, gelijk ook de ware Christen dagelijks ervaart, de openlijke of bedekte vervolgingen niet uitblijven. In alle standen des volks heeft de groote menigte bij minder verhevene levensopvatting een eigenaardig belang. „La guerre n'est pas entre les con-

1) Essai sur la manifestation, p 50. Ook Milton bouwt te veel op de kracht der discussie.